

Ernst
narratio
de J. Makkin
Jesuro ad
Davidem
Rubin
sim

Ca
787m

12

IO. AVGVSTI ERNESTI
NARRATIO

DE

IO. MATTHIA GESNERO

AD

DAVIDEM RVHNKENIVM V.C.

LIPSIÆ
LITTERIS VIDVÆ LANGENHEMIAE.

Gary

Gary

Ca 781

1752

IO. AVGVSTI ERNESTI
NARRATIO

DE
IO. MATTHIA GESSNERO

AD
DAVIDEM RANKIIVM V.C.

CHRISTIANI HALLERII

Acerbum dolorem renouare iubes, *Ruhnkeni*, Vir Celeberrime, cum Tibi de *Gesneri* vita, ingenio, institutis, moribusque a me vis scribi: cuius obitum cum et literarum causa omnibus vehementer esse dolendum putas, et mea quoque causa Te scribis dolere, et verissime iudicas, et aduersus me peramanter facis. Nam fuit profecto talis, qualem paucos ante annos descripsi in *Homericis Operis praefatione* (quam ille in vltimis ad me literis *ἐντάφιος* suum appellabat) *Graecarum omniumque bonarum literarum in Germania* (addiderim, non modo hac nostra, sed omni memoria) *longe princeps, ingenii autem felicitate, doctrinae accuratae et exquisitae copia, orationis denique elegantia et dulcedine veterum optimo cuique simillimus*: neque id Tibi, aut cuiquam, qui ingenium et doctrinam recte aestimare possit, dubium arbitror videri. Quodsi Tibi contigisset, illum coram videre et alloqui, cum eo diem vnum et alterum exigere familiariter, ita Te adfectum ab eo discessurum fuisse confido, vt nostrum quondam *Askeum*, Britannum V. C. qui, cum in peregrinatione ab eo ad me venisset, ad primam *Gesneriani* nominis mentionem, in admirationem non modo doctrinae, sed

humanitatis, sed elegantiae, sed suauitatis effusus, *talem*, inquit, *virum nunquam vidi*. Adeo ille ingenii et doctrinae magnitudinem etiam externis illis bonis aequabat. Ego autem quomodo non praecipuo et acerbo dolore excrucier in istius morte, qui me adolescentem, vt primum vidit, et de literis mecum collocutus est, ita adamauit et laudauit, vt omnibus aequalibus, etiam cum inuidia quadam sua, palam praeferret, quocum tres ipsos annos in Schola Thomana coniunctissime et suauissime vixi, post autem per XXVII. annos amicitiam sanctissime colui, animo denique, voluntate, ac sensu de literis ipsis, et de rebus omnibus, ita coniunctus fui, vt ipse saepe miraretur tantum consensionem ingeniorum et animorum nostrorum, nec modo in literis ad me suis, sed etiam apud alios. Et nihil dixi de eius in me meritis, quae multa, et magna, et iucunda extiterunt. Quarum rerum causa quantopere illum amauerim, et in eadem illa epistola dixi, et ita vulgo notum fuit, vt etiam amicus quidam meus, cognita eius morte, statim ad me accurrerit, et per ambages me ad eam cognoscendam deduxerit, ne, repentino iacturae tantae nuncio, vehementius, quam opus esset, perturbarer.

Erat autem tum recens adhuc dolor alius e morte Praeceptoris, vnus de omnibus superstitis, et optime de me meriti, *Frid. Gotthilf. Freytagii*, qui Scholam Portensem triginta amplius annos optime rexit, et eius veterem gloriam paene vnus sustentauit. Erat enim, vt alia bona mittam, Graecarum et Latinarum literarum eximia scientia praeditus, inprimisque exquisito iudicio elegantiae in scribendo valebat. Hic primus orationem meam limae suae feueritate expoliuit, intra iustos fines redigere, et numerosam efficere docuit. Et habebat admirabile artificium effingendae orationis puerilis, non modo iis, quae scripta essent, castigandis, pro cuiusque ingenii et facultatis modo, sed etiam actum ipsum et quasi nisum scribendi,

et

et elaborandae orationis adiuuans, praecipiendo, admonendo, cauendo. Nec alii Graecarum literarum amorem debeo, quarum discendarum studium ille mihi, ab iis alieniori, quod ad consilium vitae futurae nihil admodum mihi profuturas, passus eram mihi persuaderi, opportunitate aliqua vsus, ita efficaciter iniecit, vt post etiam intemperantiam discendi coërcere necesse habuerit. Denique me deduxit ille in domum *Striglitii*, Consularis nuper Ciuitatis nostrae, a quo quantopere adiutus, ornatus, denique etiam amatus sim, cum sciant omnes, sitque in eo pars magna dignitatis nostrae, non opus est dicere. Itaque morte eius cognita, quamquam multarum rerum iucundissimarum, quas ante attigi, memoria subibat animum, tamen longe maior inuasit moeror, quem etiam Scholae illius fortuna, et identidem incurfans et se immiscens *Striglitii* memoria aggrauabat, cuius prudentiam, grauitatem, constantiam, auctoritatem, Ciuitati alienissimo tempore ademtam, nunc quoque lugemus.

Ad hunc ergo dolorem cum accessisset *Gesneri* mors, incredibile dictu est, quanto moerore fuerim oppressus. Quo magis abhorruui a consilio hoc scribendi, cum Tu, V. C. statim ab nuncio rei ad vos perlato, a me petiisses. Nunc cum, interiecto longiori tempore, resederit ille tumor, et Tu me subinde admonueris, suscepi Tibi describere imaginem viri: non quo id omnium maxime possem, aut quo considerem plane exprimere tanti ingenii tantaeque virtutis pulchritudinem, sed vt Tibi, cui virum non nisi de scriptis nosse contigit, adumbrarem vtcunque totum ingenium illud et virtutem vniuersam, quae longe profecto latius patuerunt, quam existimare possint, qui sibi imaginem eius e scriptis fingant. In quo mihi plane accidit, quod iis, qui vxorem cariorem acerba morte amiserunt. Etenim, quae cogitatio ab initio, in viriditate luctus, ita perturbat ac moerore conficit animos, vt eos etiam auocare et auertere ab tali cogitatione necesse habeant, ea paulatim accipit

cupit suauitatem tantam, vt eam etiam oblectationis causa sibi proponant, eique, libentissime indulgeant. Profecto haec dum scripsi, recensendis animo et intuendis viri bonis, tanta non modo voluptate perfusus sum, vt Tibi saepe gratias tacitas egerim, qui me ad hanc descriptionem impulisses, sed etiam caritate viri incensus, vt, cum maxime amarim, tamen multo magis, quam antea, amare *Gesnerum* viderer. Itaque Te quoque, et quicumque haec legerint, ita adfectos ab hac lectione discessuros confido, vt ad pristinum de *Gesnero* iudicium, quamquam praecelaram, beneuolentiamque, magnam accessio-

Natus est anno superioris seculi vno et nonagesimo in Franconiae villa prope Noribergam, sed Anspacensis ditionis, patre *Io. Samuele*, qui ibi sacra faciebat magna cum sanctitatis laude. Huius de maioribus etsi nihil certi possum tradere, vnde planum fiat, an cum magno illo *Conrado* communes origines noſter habuerit; tamen ab eo meminisse mihi ante multos annos scribi, se vestigiis quibusdam eo duci, vt ab eadem se stirpe ortum crederet: itaque non dubitasse, *Conradum* imitari, quatuor elementorum figuras in epistolis signandis vsurpando, praesertim hortante *Io. Iacobo Gesnero*, Tigurinae Scholae clarissimo ornamento. Hoc autem ille scripserat mihi, quia vitio dederat nescio quis, quod e^o signo vteretur, cui nihil praeter nomen cum illa familia esset commune, atque arrogantiae et vanitatis nomine reprehenderat. At ille non opus habebat ab alio petere nominis claritatem, qui sui ipse ingenii luce nomen suum satis illustre fecisset. Sed de hac re certiora suo tempore tradet, qui vitae Gesnerianae Commentarios scribere, instituit, Hambergerus V. C.

Patrem mature amisit, annos natus vndecim; sed affectum patris et curam reddidit vitricus, qui non modo puerum ipse, quoad domi suae habuit, literis erudiuit, sed etiam in Gymnasium

fiūm Anspacense deduxit, in quo octo ipsos annos conuictu publico, et disciplina literarum vsus est. Praeerat tum illi Iudo *Georgius Nicolaus Koelerus*, magnae vir doctrinae et excellenti docendi solertia, sed qui fama digna carebat, quod ingenii monumenta prodere non curabat. Enimvero omni tali monumento illustrius est, quod sibi in *Gesnero* disciplina sua conformando peperit, et nactus est ab huius grata eloquentia, qua imaginem eius expressit. Ille autem mirifice delectabatur hoc opere disciplinae suae, gaudebatque se ab discipulo doctrina et eloquentia superari. Itaque cum ad eum scribebat, utebatur hac praescriptione: *Lentulus Ciceroni suo*. In institutis viri huius, quibus eum longè a fastu praedagogico abfuisse, et varietati ingeniorum accommodare solitum disciplinam pateat, hoc maxime numerauerim, quod *Gesnerus* libenter narrabat. Cum in lectionibus tradenda videbat, quae ad *Gesnerum* nihil pertinerent, intelligebatque, eum, si nihil aliud, certe nihil acturum, quod vix sperari potest in alacrioris ingenii puero, et tempus perditurum; adferebat, quod ipse ageret separatim a ceteris, locum difficiliorem e scriptore Graeco, aut e Codice Hebraico, saepe etiam vna continuatione et sine accentibus scriptum, verba item Graeca aut Hebraica, temerè ac nullo ordine contexta, quae, dum ceteros doceret, ipse explicaret, et deinde explicata praecceptoris traderet: qua re mirifice adolescentis ingenium ad quaerendum et inuestigandum acuebatur. Cum nihil attulerat per tales occasiones, patiebatur eum interea alias res tractare, literas Syriacas, Arabicas, Aethiopicas, Samaritanas, pingere, aut ad legendi facultatem exerceri, suppeditatis etiam libris. Atque ad harum linguarum omnium, etiam nouitiarum, Francicae, Italicae, Britannicae initia percipienda priuatim, docendo, hortando adducebat. Quorum institutorum prudentiam sibi plurimum profuisse fatebatur; libenterque commemorabat, quantum temporis illa cura praecceptoris et indulgentia lucratus esset,

esset, quod sibi in alia disciplina periturum fuisset, et permultis praeclaris ingeniis perit per condiscipulorum tarditatem et superbam inscitiam praeceptorum, ad contentum sui trahentium et irascentium, si quis non vult bonas horas sibi perire. Quo nomine mihi olim memini, quendam de praeceptoribus iniquiorem fuisse, qui, siue ipse animaduernerat, siue ab aliis audierat, me, dum ipse suo modo interpretaretur, quae haberet in manibus, alia legere. Herodiani quodam tempore historias interpretabatur, sed, siue suo quodam instituto, siue potius eorum causa, qui parum profecissent, quorum solet esse in graecis magnus numerus, tardissime progrediebatur; cum in singulis verbis diu haereret, omnia cum puluisculo excuteret; cum ego, tarditatis illius impatiens, ita eum praecurrerem in textu Graeco legendo, ut in extremo libro decurrerem, cum ille adhuc moliretur in primo. Cum igitur aliquando me vidisset attentius defixum in libro meo legendo, nec dubitaret, quin aliud legerem, quam quod ipse explicaret, repente, dum alius recitat, quod iusserat, descendit de cathedra, et me oppressurus, suspenso gradu adrexit mihi. Iubet me pergere in lectione ab alio coepta. Ego coepi quaerere locum: ab vicino, ipso inspectante, petere librum. Tum ille, velut me in manifesto delicto deprehendisset, accusare fastidium meum. Et parum aberrat. - - Ego autem, animo sumto, ei demonstrabam, Herodianum esse, quem legerem, adfirmantibus etiam vicinis: et res ipsa fidem faciebat, cum nullus alius liber in manibus esset: mihi nimis lentum negotium esse: itaque praegressum esse legendo, et cum maxime versari in ultimo. Proferebam etiam chartulas, in quibus quaedam excerpta e libris singulis scripseram. Hac ille demonstratione confusus conticuit, nec mihi postea molestus fuit. Et narrabat mihi post Freytagius, eum apud se hoc nomine de me questum esse, quod ea res ad contentum sui pertinere videretur: se autem ei sic respondisse, ut diceret,

diceret, cum meum studium omnibus notum esset, nec ipse ignoraret, me iam tertium annum acerrimo studio in Graecis versari, securum esse de me, et, quid legerem, inquirere non debuisse. Est sane res maioris prudentiae et artificii, quam vulgo credunt, multos, in tanta ingeniorum, adde etiam profectus diuersitate, vna disciplina continere, siue, docendi rationem ita ingeniorum varietati accommodare, vt eodem tempore tarditati et celeritati consulas, illam incites, hanc non retardes et frangas. Eius rei nec vna ratio est, nec eadem cadit in omnia docentium ingenia. Sed de ea re hoc loco dicere ac praecipere nihil attinet: de *Gesnero* dicere instituimus: ad hunc igitur redibimus.

Non vni praeceptorum carus erat *Gesnerus*, sed omnibus, qui praeclara ingenia cognoscere et amare didicerant: in his in primis *Io. Frid. Weilio*, viro multae et elegantis doctrinae, qui studia Principum Anspacensium, *Friderici* et *Guilielmi Friderici* magna cum fide et pari laude rexit. Is igitur non modo tum *Gesnerum* multis beneficiis adfecit, sed etiam Academicis studiis prospexit, lauto stipendio impetrato, quo tenuitas fortunarum subleuaretur. Dimissus ex Anspacensi disciplina, Ienam abiit, audiuitque praestantissimos Philosophiae, Matheseos, Historiae, linguarum ac Theologiae doctores; sed in primis *Danzium* et *Buddeum* sectatus est. Ab illo quidem ad intimos literarum Hebraicarum recessus adductus est, nec minus Syriacae, Chaldaicae et Arabicae linguae idoneam et ad Hebraicas literas utilem scientiam. *Buddeum* autem assidue audiuit, Theologiam, Controuersias, Historiam Ecclesiae tradentem, itemque *Grotii* diuinum de iure belli et pacis opus interpretantem. Et hunc quidem ita cepit ingenii admirabili praestantia, doctrinae recto studio, ac mox doctrina ipsa et virtute, vt eum vellet esse in contubernio filii, *Caroli Francisci*, qui, in aula Ducis Gothani, Consilarii, ad extremum Procancellarii munere magna

B

cum

cum laude functus, ante paucos annos mortuus est. Atque etiam opera eius in rebus priuatis, quae quidem ad literariam rem pertinerent, utebatur. Nec eo utebatur ut ministro, sed ut amico, saepe etiam consiliario, omniumque bonorum suorum in communionem vocabat. Ei bibliotheca viri patebat: multo magis ipse, hoc est, doctrina, consilium, animus. Cum eo saepe disserere, in horto, quoties res et tempestas sineret, deambulare; quoties otium suum oblectare vellet, *Gesnerum* vocare, non modo ut in societatem oblectationis veniret, sed ut eam etiam ingenii sui sermonumque amoenitate augetet. Erat autem *Buddeus*, ut commemorabat *Gesnerus*, in summa grauitate, tamen, cum animum remiserat, et ab laborum seueritate ad otii hilaritatem descenderat, mirificae comitatis; cuius tum opportunitate vsus *Gesnerus*, eliciebat sermones de quibuscunque rebus vellet, hoc est, quas maxime cognoscere cuperet, nec vnquam ab tali sermone, nisi doctior, recedebat. In hac domo etiam natum primum est studium historiae literariae, cuius discendae et bibliotheca copiosissima, et multo magis dominus eius amplam facultatem dabant. Ceterum cum bene intelligeret *Buddeus*, quanta materia esset in ingenio *Gesneri*, et iam etiam doctrina in multis generibus literarum, inprimisque in eo, quod ad humanitatem pertineret, consideretque, in eo doctorem excellentem habituram esse iuuentutem scholasticam, impulit eum primum ad petendos honores, per quos docendi ius in Academiis datur, paulo post autem commendatione sua perfecit, ut ad munus docendi in Scholam Vinariensem vocaretur, cui, per tredecim annos, summa cum fide et pari laude praefuit.

Ea conditio longe inferior ingenio et doctrina viri erat. Itaque subinde expetebatur ad maiora et lautiora munera. Sed erant alia, per quae retinebatur ita, ut nulla eum conditio ab his sedibus abstrahere posset: primum omnium *Frid. Gotthilf. Mare-*

Mareschalli e Greifsis, qui principem in aula Ducis locum tenebat, constantissima beneuolentia et inusitata liberalitas. Nam cum esset ipse doctissimus et omnium literarum amantissimus, perspexissetque Gesneriani ingenii et doctrinae praestantiam, ita *Gesnerum* adsciuerat, vt quotidie apud se coenaret, etiam inter illustres conuiuas, secum in praedium iret, in bibliotheca, quam egregie instructam habebat, federet differendi causa, denique super omnibus, quae ad ecclesiasticam et scholasticam rem pertinerent, consuleret. Cuius rei etiam hunc fructum libenter *Gesnerus* commemorabat, quod cum multis illustribus viris notitiam, etiam amicitiam contraxisset, per quas multis deinde profuisset. Accesserat etiam cura bibliothecae, quae de Logauiana et Schurzfleischiana instructa erat in arce principis, et librorum optimorum, praesertim historicorum, copia abundabat. Huic bibliothecae septem ipsos annos ita praefuit, vt quicquid temporis ab aliis curis et laboribus vacaret, in ea ordinanda, et multo magis in Commentariis consiciendis consumeret, non qui nomina librorum ordine certo digesta haberent, sed qui argumenta, quae vel totis libris, vel singulis librorum partibus, non modo ex instituto et de consilio librorum vniuersorum, sed etiam obiter explicarentur. Eam rem sic agebat, vt libris singulis perlustratis, saepe etiam lectis, titulos rerum in schedis notaret, et in cistulas ad certum ordinem dispositas conderet, quas ad extremum, cum omnes perspexisset, in commentarios digereret, atque ita et sibi et aliis facultatem pararet reperiendi, quicquid de quaque re in libris illius bibliothecae esset. Aliquoties eum audiui, cum diceret, se in illo tanto ac diuturno labore hac spe sustentatum esse, quod putaret, eo perfecto communis cuiusdam Oraculi sedem in illa bibliotheca fore, quod et ipsis, et per se consulentibus responsa de omnibus rebus daret: interdum per iocum, Oraculi nomen etiam ad se transferebat. Sed illa spes ad irritum cecidit, for-

tuna quadam, vt tum interpretabatur, aduersa, vt euentus do-
 cuit, prouidentia quadam diuina, quae vincula illa, per quae
 Vinariae tantopere adfringeretur, abrumperet, vt ad loca dedu-
 ceretur ea, in quibus dignum tali ingenio atque doctrina thea-
 trum, et amplior bene de literis merendi materia contingeret.
 Et solebat hoc in primis libenter vsurpare sermonibus, nec
 modo prouidentiae diuinae de se tam bene, merita praedican-
 dae causa, sed etiam, vt alios confirmaret, et eorum spem ad
 illius prouidentiae benignam sapientiam conuerteret, nihil sibi
 omnium, quae animo suo sibi destinasset, et in magna felicita-
 tis parte expetisset, (quae multa mihi per multas occasiones,
 etiam mea causa, commemorabat) contigisse, sed omnia alia,
 votis suis ac spe maiora. In quibus maxime ponebat illum Vi-
 nariensem casum. Nam, mortuo *Guilielmo Ernesto* Duce, cum
Mareschallus ab administratione reipublicae summotus, multi-
 que, vt fit, vna loco pulsi essent, qui eius gratia locum suum
 obtinuissent, malum illud etiam *Gesnerum* contigit praeter
 ipsius et omnium opinionem. Etenim ita etiam noui Principis
 gratia floruerat, vt eum certe saluum omnes, multi etiam hono-
 ratiorem fore putarent. Amabat Princeps literas: commen-
 datus ei *Gesnerus* erat a *Buddeo*, quo praeceptore quondam Ha-
 lis Princeps vsus erat: saepe ei liberalissime promiserat, aliasque
 beneuolentiae significationes dederat. Venerat aliquando ad
 eum, qui thesauros auri atque argenti maximos aliquo loco di-
 ceret latere, eosque se indagatos arte sua eruturum promitte-
 ret. Benigne accepta erat impostoris promissio: ipse, dum per-
 ficeret promissa, laute habitus. Dies vnus, alter, tertius: nihil
 fit. Cum dies bene multi abissent, non exsoluta fide, vrgere-
 turque a Principe, redactus ad angustias, nihil, ait, sibi ad in-
 ueniendum ob stare praeter vnam formulam, cuius vim assequi
 fatis non posset: in hoc incili se haerere: si quis inde se posset
 expedire, ad effectum rei susceptae venturum. *Eundem est ad*
Gesne-

Gesnerum, inquit Princeps: *omnia ille scit.* Itur ergo ad eum. *Gesnerus* negat, se artes magicas didicisse aut exercuisse: enimvero consideraturum formulam. Venit in mentem, se huiusmodi quid in libro aliquo vidisse, forte Trithemiana Steganographia. Hanc ergo primam adit: reperit ecce totam formulam. Re ad Principem delata, et fraude cognita, multatus, uti dignus erat, impostor abit: ceterum *Gesnerus* laudibus ferri: hunc vero esse virum: eum minus digne nunc haberi: ubi ad se summa rerum venerit, longè ornatior fore. Itaque eum, ut dixi, non modo incolumitas, sed etiam novi honores opinione hominum et fama destinabantur. Sed omnia alia euenere. Adempta est bibliothecae cura, quamuis deprecantibus omnibus, qui aliquid apud Principem possent, et hunc unum idoneum ei curationi asseuerarent. Rogabat, ut sibi modo absoluere opus institutum liceret. Id quoque negatum est. Tum vero displicere Vinaria, nec modo hanc ob causam, quod intra muneris scholastici angustias cogere, sed quod etiam nimis adfligi videret domum in se tam beneficam, et alios, quos coleret atque amaret. Itaque cum ei paullo post oblata esset Gymnasii Anspacensis gubernatio, libenter accepit conditionem, tanquam diuinitus oblatum donum, quod etiam commendationis non parum haberet a facultate bene merendi de Schola et Vrbe de se tam bene merita, et illo ipso anno, quo plaga tanta iniecta erat, sublatis rebus, migravit. Eo venit exoptatissimus omnibus, summis, infimis in fauorem viri effusus. Et ipsum audiui narrantem, quomodo post multorum annorum interuallum adfectus fuerit, cum ad illum pueritiae suae nidum venisset, et in amplexus veteris praeceptoris, *Koeleri*, qui nuper ad Praesulatum Suabacensem a scholastica statione ductus erat. Sed omne tempus, quod inde apud Anspacenses egisset, iucundissime exactum esse praedicabat: cuius suauitatis partem bonam *Oedero V. C.* tribuebat, quem in scholastica curatione

ratione collegam concordissimum habuerat, et in consuetudine quotidiana periucundum confabulatorem. Quo fecit libentius, ut utrumque filium, in disciplinam acceptum, primum ad elegantiam doctrinae formaret, deinde bene conformatos proueheret. Nam maior natu commendatione eius Gymnasium Thoruniensē regendum accepit, eique rei dexterrime praefuit; sed intemperantia studiorum, ut audiui e *Geretio*, clarissimo illo Ecclesiae Thor. Antistite, *Gesneri* cognato, atque, ut opinor, etiam moerore amissae ex partu vxoris, *Geretae*, vitam praecipitauit: alter in Carolino Collegio apud Brunswicensis magna cum laude philosophiam et mathematicas artes docet.

Verum Anspacensis commoratio non fuit diuturna, tredecim fere mensium. Vacabat tum apud nos Rectoris in Schola Thomana locus. Cum eum Senatus mandare quam maxime idoneo viro cuperet, primoribus Collegii *Gesnerum* impense commendauit illustrissimus *Bunauus*, qui tum Senatui Ecclesiastico Dresdae summa cum dignitate praesidebat, et omnibus, qui exquisitius docti essent, verissime et enixissime fauebat: nam casu in hac Vrbe erat inspiciendarum rerum Academicarum caussa. Acceptum est saluberrimum consilium ab iis, qui maxime consultum scholae cuperent, et acceptum est hoc facilius et libentius, quod non modo de doctrina viri constabat, sed erant etiam, quibus exquisita viri humanitas et elegantia nota esset. Etenim non multis annis ante *Thomas Fritschius*, qui nobilem librariam in hac vrbe factitabat, cum Ienae *Buddeum* magnifice de eius doctrina iudicantem audisset, cupiditate eius cognoscendi incensus, dum huc rediret, per Vinariam iter fecerat, atque etiam ipsum secum Lipsiam abduxerat, tum animi caussa, tum ut eius consiliis in rebus nonnullis, quas pararet, in primis in Lexici Fabriani, itemque historici repetitione uteretur. Is cum adduxerat in conuentum virorum primariorum, *Stigliitii*, *Boernerii*, *Baudisii*, *Menkenii*, *Mascouii*, *Wagnerii*, qui

qui singulis diebus Martis ab hora sexta coibant. Erant ibi primum sermones de literis: sequebatur coena frugalis, quae et ipsa sermonibus talibus exhilararetur. Munus excipiendi conuiuas in orbem ibat, et licebat adducere, si cui hospes venisset, cuius ingenium ab talis conuentus consilio non abhorreere videretur. Narrabat mihi *Stiglitius*, quo tempore consilia de eo vocando agitabantur, omnes mirifice captos fuisse viri ingenio, doctrina, quae sine ostentatione paedagogica proferretur, et morum vrbanitate. Inuitatus igitur est literis Senatus ad Scholam Thomanam gubernandam. Nec dubitauit accipere, quod deferebatur: non quo poeniteret fortis suae et Anspacensium, sed quod sibi maiorem hic facultatem dari putaret bene de literis merendi, nec sine numine diuino eam sibi conditionem esse oblatam. Venit huc mense Septembri anni trigesimi, exceptusque est ita, vt facile agnosceret propensissima omnium in se studia, et summam in sua doctrina et dexteritate fiduciam, cum ei non modo honos a primariis viris haberetur maximus, sed etiam potestas fieret, rei scholasticae, vt videretur, ordinandae. Saepe erat cum primoribus Ciuitatis vel colloquendi vel coenandi causa: ei liberi in disciplinam dabantur: omni genere liberalitatis cumulabatur. Vnum ex eo genere commemorasse sat erit. Cum prima hieme, nondum absoluta Scholae exaedificatione et domicilii, quod ei destinabatur, longius ab schola habitaret, publice dabatur pecunia, vt fellam adoportam conduceret, qua deferri in scholam, et, finitis lectionibus, referri domum posset. Sed omnium maxime et constantissime eum amabat ac tuebatur *Stiglitius*, Scholae Thomanae tum Curator, qui etiam amorem eius ad extremum ita conseruauit, vt etiam audito *Gesneri* nomine gauderet. Incredibile dictu est, quantum Scholae illi profuerit, non modo disciplina eius rectius ac nouis legibus constituenda, et auctoritate regenda, sed etiam literis noua tum apud nos et pulcherrima ratione tradendis.

Nec

Nec minus dixerim meritum de literis vniuersis. Nam profecto etiam rectius ac melius de literis humanioribus, earumque vera et iusta scientia, et latine scribendi facultate, iudicare, nostros homines coepit docere. Quae res ei etiam inuidiam apud nonnullos contraxit, qui, cum in his literis ante crediti essent excellere, eo cognito, magnam pristinae de se opinionis diminutionem factam sentiebant. Augebat inuidiam primorum in eo praeter ceteros laudando, colendo et ornando inusitatum studium: quam ille tamen modestia et summa in omnes humanitate lenire tentabat. Sed eius valetudini aër, victus, in primis, vt ipse aiebat, aqua, non bene conuenire videbatur. Nam plerumque non satis valuit, et bis ita aegrotauit, vt vitae periculum adiret, semel anno primo, iterum quarto, illo ipso tempore, quo ei Gottingensis conditio offerebatur: quamquam posterioris morbi etiam alia caussa fuisse videbatur, de qua dicere non est necesse. Quo facilius ei persuaderi potuit, vt ea conditione sibi vtendum putaret.

Abiit ergo Gottingam, dolentibus omnibus, qui, quantum iacturam faceret Schola et Ciuitas ipsa, intelligerent. Ibi inter primos fuit, qui scholis habendis erudirent, quos nouae scholae fama contraxerat, et allicerent fama nominis alios. Et fuit haud dubie per omne tempus princeps eorum, qui plurimum ei doctrina et consilio prodesse, eiusque gloriam fama ingenii et doctrinae, operibusque praeclaris longe lateque propagarent. Itaque probatissimus et carissimus fuit, quoad vixit, operis pulcherrimi post Deum auctori, et non modo illius, sed ipsarum literarum Statori vnico, Magno *Munchusio*; cuius de laudibus si ita dicere vellem, vt dignus est, atque ipse sentio, longissima mihi explicanda esset oratio; quam hic locus non capit. Et sunt eius opera et praeclare facta vel disertissima oratione disertiora. *Gesnerus* quidem in eo pulcherrimam et maxime amabilem felicitatis suae atque etiam gloriae partem verissime

rissime ponebat, quod, quicquid vel commodorum vel ornamentorum sibi Gottingae contigisset, id omne de manu illius acceptum teneret. Sed multiplicem personam ibi sustinebat, primum Professoris humanitatis vniuersae, deinde Bibliothecarii, tertiam Antistitis Seminarii Philologici, quartam Inspectoris Scholarum per Luneburgicas terras vniuersarum. Ac primam quidem quomodo sustinuerit, si Tibi dicam, *Rubnkeni Clarissime*, iniuriam fecerim iudicio Tuo.

Bibliothecarius qualis fuerit, ea, quae de Vinariensis bibliothecae curatione dicta sunt, et vero etiam multiplex linguarum et doctrinarum scientia, quaerere non sinunt. Ipse autem non modo scientia Bibliothecariorum omnium longe princeps erat, sed etiam elegantissima humanitate, et expromta aduersus hospites facilitate. Quoties ad vsus communes patebat Bibliotheca, ipse praesto esse, circumire, qui adessent, elicere sermones, consilia dare, libros ei rei, de qua quaerent, idoneos indicare, praebere, viam reperiendi, vtendi, demonstrare ac munire. Hospites autem, quoties ad bibliothecam visendam venissent, sermonem ad sua cuiusque studia trahebat, quid in eo genere rarum, praecipuum, proprium esset, ostendebat, de rebus ipsis, quoad cuiusque captus ferret, et sine scholastica ostentatione posset, differebat. Itaque illi sic discedebant, vt, doctrinam potius an elegantiam et humanitatem praedicarent, vix decernerent. Et est illa bibliotheca, vbi aliquis optet Bibliothecarii munere fungi, digna Bibliothecario *Gesnero*. Non dicam, quam bene habitet, quamquam hoc quoque in bibliotheca laudatur. Initia illius, quae vidi ipse in dedicatione scholae nouae, erant ea, vt iustae bibliothecae modum haberent. Sed ab illo tempore, ampliata vtrimque sede sua, incrementa cepit, quanta vix tribus seculis alia speret. Quicquid vsquam dignum illa sede prodit, id eo defertur: quicquid quispiam de Doctoribus publicis optet ibi esse, id, vt ibi sit, curatur.

C

Catalogi

Catalogi ab omnibus Europæ partibus conuolant ad *Munchusium*; ab eo ad Bibliothecarium veniunt, vt quid ipsi, quid Professoribus placeat, ematur, nulla copia Viri Summi liberalitatem fatigante.

Seminarium Philologicum, ipsius de consilio institutum, habuit eundem adeo auctorem et praesidem. Scripserat olim, adhuc paene iuuenis, Ienae, de *Buddei* sententia, *Institutiones rei scholasticae*. Eius libri tum consilium erat, vt, lectionibus super eo habendis, iuuenes idoneos conformaret ad scholasticum munus recte obeundum; ne agendo demum discere necesse haberent. Sed id consilium tum erat impeditum vocatione Vinariensi. Videbatur ei consilii huius ad rem deducendi opportunitas data esse Gottingae, vbi et facultas iuuenum esset, ea studia aemulantium, et necessitas talis instituti ostenderetur, ante omnia, vbi haberet Maecenatem, animo, et voluntate, et liberalitate ad omnia paratissimum, quae bene confulerentur. Ita tum Seminarium hoc est institutum. Recipiuntur, exactis studiorum tirociniis, qui, de praesidis iudicio, ingenio et voluntate parati sunt ad rem scholasticam administrandam. Hi ab eo, docendo, monendo, exercendo, ad id genus prouinciae bene administrandae, et omnes partes eius recte peragendas praeparantur. Et sunt iis regia beneficentia stipendia constituta. Sed tota instituti ratio ab ipso *Gesnero* literis perscripta est, nec indiget oratione nostra. Id autem pluribus scholis valde profuisse, vt ego non dicam, Tua Te sponte arbitror iudicaturum esse.

Minus felix fuit Inspectio Scholarum, non *Gesneri* culpa, qui sui consilii copiam omnibus et doctoribus scholarum et curatoribus patere volebat, illis in docendi ratione, his in delectu doctorum, et doctorum ipsorum opera, vita, moribus, disciplina idonea regendis. Sed et doctoribus multis ille talis monitor et magister non valde placebat, et ceteri etiam, ne sui iuris demi-

deminutio fieret, timebant: quasi aliud verius et maius ius esset, quam recte et vtiliter facere, siue tua sponte, siue ab alterius consilio et admonitu facias. Et audio, *Gesnero* mortuo, hanc Inspectionis prouinciam esse sublatam, rogantibus Ciuitatum Magistratibus, et facilitate atque indulgentia primatum aulicorum.

His quatuor personis adiuncta est ante hos decem annos, quinta, cum, instituta Academia doctrinarum, ipsi Classis historica et philologica credita est, ad extremum etiam totius Academiae gubernatio. Hanc quoque personam ita gessit, vt et Academiae gloriam nomine suo illustraret, et pluribus literarum capitibus nouam lucem accenderet, cum se ad ea diligentius rimanda et illustranda dedisset. Ea quae sint, Commentarii Academiae doceat, et Schedae Gottingenses, quae de libris nouis exponunt. Per eam occasionem etiam deductus est ad Orphica, certe diligentius tractanda, de quibus post dicemus. Neque haec, quamuis multa, et magna, et plena laboris, ita eum occupabant, vt nihil superesset temporis ad literas scriptis iuandas et ornandas: quae ab eo tot ac talia habemus, vt nihil aliud egisse videri possit. Lipsiae quidem inter multos ac statos labores, et qui in Scholae instauratione extra ordinem accedebant, vt minora taceam, *Rei rusticae scriptores* absoluit, et *Lexicon Fabrianum* totum iterum recensuit, correxit, et locupletauit. Gottingae autem, vt scis, *Lucianum* latinum fecit, et notis exquisitis ornauit, *Quintiliani Oratorias Institutiones*, *Plinii Epistolas et Panegyricum*, *Horatium et Claudianum* castigauit, et vtilissimis eruditionisque accuratae plenissimis notis illustrauit, denique *Thesaurum Latinitatis*, opus maximum, et laboriosissimum, et eruditissimum edidit, vel vnum ad immortalitatem nominis et perennem gloriam suffecturum. Et illa minora prope innumerabilia ne numero quidem, quae vel per occasiones solennes publice scripsit, vel aliis priuatis de causis.

Inter haec Gottingae ita valuit corpore, vt semel tantum periculose aegrotauerit, ante hos decem annos. Quod periculum elapsus, tamen a reliquiis mali infestatus, ad extremum etiam oppressus est. Modo pedes ab incumbentibus eo vitii reliquiis intumescere cum pruriente rubore: modo attollente se ad intestina malo, coctio et excretio turbari, superueniente etiam interdum maligno alui fluxu. Sustentabat tamen malum naturalis animi et corporis vigor, vt sufficeret laboribus, atque etiam pristinam hilaritatem conseruaret. Nec dubitatur, quin longius vitam tracturus fuerit, nisi superuenissent, per quae validius irritaretur malum, et perniciēs acceleraretur. Culpam ergo festinatae mortis bellum sustinet, in primisque superioris hiemis saeuitia, quae aëris immunditiae, et victus tum inopia, tum insolentia, etiam bene valentes adflixit, ac saepe oppressit, nedum languentes et male adfectos. Nam vxoris mortem, quae et ipsa in societatem causarum vocari possit, ita placide et constanter tulit, vt ad perniciem corporis valuisset vix videatur. Primum grauius tentatus est mense Septembri anni sexagesimi, cum, in reditu a legatione ad *Xauerium* Ducem, diutius aërem humidiorē in Visurgi amne hausisset. Superiori itaque anno, in omnibus ad me literis, mortis sibi propius minantis mentionem fecit, vt interdum etiam dubitare de Orphicis absoluendis videretur. In literis autem a. d. V. Kal. Iun. scriptis, etsi ostendebat, se propter vacationem scholarum habendarum sperare, ad finem venturum *Syntagma Orphicum*, tamen addiderat, nisi quid grauius inciderit, et de diarrhoearum molestiis, quas medici nostri ad paralytin viscerum trahebant, et ad mortis viciniae periculum. Quae praedictio euentum suum habuit. Nam vertente Iulio, ita aucta est mali vis et imbecillitas corporis, vt mortem prope adesse appareret; quae consecuta est a. d. III. Non. Aug.

Arbitror

Arbitror Te animaduertisse, *Rubnkeni* Clarissime, per totum huius narrationis decursum, in *Gesnero* non minus rarae fortunae, quam doctrinae exemplum extare. Eius felicitatis magnus cumulus fuit, immo permagna pars, in matrimonio, quod *Vinariæ* inierat cum *Elisabetta Charitate Eberhardia*, Sacerdotis *Gerani*, in Ducatu *Gothano*, filia, quam, sola animi et virtutis praestantia incensus, duxerat. Erant in ea omnia, quae beatum matrimonium redderent: amor et reuerentia mariti insignis, liberorum diligentissima cura, rei familiaris administratio plena scientiae, fidei et parsimoniae honestae, quae decus conseruaret, et studio mariti non aduerfaretur. Memini, cum ipse bonam copiam librorum, in auctione externa emptorum, acceptam mecum perspiceret, eam adstare, cum pretia cuiusque dicerentur, probare salubritatem emtionis, laudare librorum pulchritudinem, denique optare, vt etiam maior copia emta esset. Haec an per simulationem dixerit nec ne, haud pro certo dicam: vocis quidem sonus et oris species nihil habebant, quod simulationis suspicionem faceret. Ceterum si, vt est feminarum ingenium, aliter de hoc genere sumptus faciendi sensit, prudentia tamen feminae adparet, quae innocenti studio viri non aduerfaretur, sed ei potius verbis indulgeret. Quo minus miranda est illa constantissima concordia et pietas mutua, cuius vix aliud pulchrius exemplum vidi. Et tulerunt hae tantae virtutes praemia digna, per liberos ingenii praeclari et fortunae optabilis. Nam filius *Carolus Philippus*, ob medicae doctrinae et artis, atque etiam virtutis reliquae praestantiam, inter Medicos Regis *Poloniae* adscitus est, atque ornamentis Consilii aulici condecoratus; filia autem, *Christiana Elisabetta* est in matrimonio eiusdem artis, fortunae, et ordinis in aula *Cassellana* viri, *Io. Iacobi Huberi*: quibus, et ipsorum, et parentis causa, optabile est, etiam in posterum omnia secunda contingere.

Haec habui, quae de vita Viri Summi Tibi, V. C. narra-
rem: in quibus ipsis eius, h. e. ingenii, animi, et morum imagi-
nem, si non plane expressi, tamen non leuiter adumbraui. Sed
magis elaboranda est illa adumbratio, vt plane *Gesnerum* per-
spicere, et animo contueri totum possis; quod Te maxime in-
tellexi a me expetiisse.

Ingenio ab omni parte excellenti et rari exempli fuisse,
nemo dubitauerit, qui, quae scripserit, et quomodo scripserit,
quaeque etiam in iis generibus calluerit, in quibus nulla monu-
menta prodidit, non ignorat, omninoque per consuetudinem
familiarum eum cognouit. Quanta facilitate ac celeritate in ar-
ripiendo, et firmitate in retinendo fuerit, multitudo linguarum
ac disciplinarum argumento est, quas paene puer perdidicerat,
maturiori autem aetate vel exquisite, vel supra mediocritatem
callebat. Et tamen interdum memoria minus, quam vellet, se
valere dicebat, ridebatque philosophos quosdam recentiores,
qui etiam a memoriae magnitudine iudicandi vim debilitari, di-
cerent, hanc autem maiorem esse in iis rebus, in quibus domi-
cilium ingenii posuerat. Itaque non utebatur Excerptorum
auxilio, nec alio subsidio memoriae, quod nos quidem cogno-
uerimus, nisi quod interdum in capite librorum lectorum no-
tabat quaedam insignia in vtramque partem. Cum se ad scri-
bendum dederat, omnia ei veniebant in mentem, sine cogitandi
contentione. Itaque non diu moliebatur, sed breui tempore
profligabat, paene sine labore vilo, quae alium valde fatigarent.
Cum in nodum difficilem inciderat, vt in emendando, interpre-
tando, fere in prima intentione ingenii occurrebat, quod quae-
reret: vbi res non processerat, semel iterumque tentando, vltra
non quaerebat. Neque enim vim faciendam esse ingenio: Eli-
cienda esse, non exprimenda, quae probare perito et eleganti
iudici velis: quae nimis laboriose quaesita sint, vultum nitentis
habere: his ipsis verbis, per iocum, utebatur. Atque hinc illa
omnium,

omnium, quae scripsit, naturalis et grata simplicitas, quae paene cogit probare inuenta eius, et de rebus omnibus sententias. Sed huic tantae ingenii felicitati adiunctum erat plurimum vrbauitatis et venustatis, non modo illius, quae in toto habitu orationis et rerum tractandarum modo cernitur, sed etiam eius, quae in singulis sententiis ac dictis se profert.

Scientiae paene infinita copia erat. Orientis linguas prope omnes callebat, Hebraicam, Chaldaicam, Syriacam, Samaritanam, Arabicam, Aethiopicam: Hebraicas literas ita excellenter, vt certare de principatu cum principibus earum literarum posset. Audiui eum, cum diceret, se *Danzii* de his literis libros, si perirent, restitutum. Latinarum et Graecarum literarum principibus adnumerare nemo dubitauerit. Poëtas, Oratores, Historicos, Philosophos pari studio ac diligentia legerat, nec minus diligenter res, quam verba tractarat. Nec ita admirabatur veteres, vt contemneret recentiores. Nam et hos legendo cognouerat. Theologiam ex eleganti *Buddei* disciplina acceptam nunquam dimiserat, nec erat quicquam in ea disciplina, quod eum fugeret. Sed laudabat Theologiam, quae e fontibus sacris ducta, et literis ornata esset. Nouam hanc subtilitatem metaphysicorum demonstratorum non magis, quam veterem illam scholasticam, probabat, et in rebus theologicis *ασφάλειαν* magis ab sensu impresso per scripturas, et agentem per eas Spiritum S. quam ab subtilitate demonstrandi laudabat atque expetebat. Itaque vix ferebat, testimonium Sp. S. quod vocamus in arte, repudiari, de quo etiam, non ita multis ante mortem mensibus, indignatiunculam quandam suam literis apud me effudit, quem in eo sibi consentientem sciebat. Quaestiones subtiliores, et ad summam religionis nihil pertinentes, sed controuersiae plus quam veritatis et vtilitatis habentes, auersabatur. Itaque de iis disputationes etiam a se amouebat, negando se Theologum esse, vsus per iocum Italico Sixti dicto:

Io

Io non sono Theologo: quod vidi etiam in partem deteriorem, per imperitiam aut malignitatem, trahi.

Philosophiam vehementer amabat. Veteris scientissimus, etiam nouam et eius inuenta tenebat, nulli sectae addictus. Itaque cum hic esset, non minus saepe mecum de philosophia, quam de literis Graecis et Latinis, differebat. Historiam naturae adamarat lecto diligenter Plinio, naturae historico. Sed etiam recentiorum obseruata libenter cognoscebat. In quo magnum adiumentum habuit Gottingae a consuetudine plurium naturae scrutatorum, *Halleri*, *Segneri*, *Holmanni*, et instituta in primis Academia, de qua supra dixi. Sed iam in hac vrbe profecerat e *Walthero* et *Platnero*, quibus utebatur plurimum, itemque *Hausenio*, cuius etiam experimenta physica spectare cupiebat, quae tum primum proposuerat rerum naturalium studiosis, cum negaret sibi turpe fore, si horum spectator inter adolescentes federet; cum illa mimica spectacula sine turpitudine promiscue quaelibet aetas adiret. Sed haec *Hausenii*, praeceptoris mei amantissimi, Mathematici excellentis et ἀποδεικτικώτατος, mentio me ad eam partem doctrinae Gesnerianae deducit, quam literatores vulgo non attingunt, cum superiores illi principes, *Melanchthon*, *Camerarius*, *Ios. Scaliger*, *P. Victorius*, aliique magno studio amplexi sint. Itaque, vt alia incommoda taceam, interdum accidit, vt in poëtis, vbi Astronomica attingunt, vel haereant, vel turpiter labantur. *Gesnerus* autem non erat in hac parte doctrinae rudis, vt qui etiam Algebram tractasset; negabatque perfectam humanitatis doctrinam sine illa scientia contingere posse. Et studiose commendabat adolescentibus hanc doctrinam, qua etiam ingenia acuerentur ad omne genus doctrinae recte percipiendum, et ad coërcendam ingenii lasciuiam, comparandamque ἀξιόβειαν in omni genere doctrinae.

Histo-

Historiam non modo veterem ita cognouerat, vt excelleret, sed etiam recentiorem non neglexerat. Lexici historici, quod, e *Buddei* instituto, per *Thom. Fritsehium* curatum est, cum editio altera pararetur, ei mandata est pars ea, quae ad Brunsvicensem et Brandeburgicam historiam pertineret: et quae in Relationibus de libris nouis IX, 9. itemque in prolusione aliqua de Russici Imperii historia scripta sunt, ea vero ita probata sunt, vt etiam Commentariis Academiae Petropolitanae infererentur. Habuerat huius scientiae augendae amplissimam facultatem in bibliotheca Vinariensi, qua vix alia est in hoc genere locupletior. Attigerat etiam Ius Ciuile Romanum, praeceptore *Laur. Andr. Hambergero*, quem *Grauinae Origines Iuris* interpretantem Ienae audierat. Neque enim ignorabat, quam multa essent in libris Latinis, quae sine iuris illius scientia satis intelligi et explicari non possent.

Latinae eloquentiae non praeceptorem magis excellentem, quam exemplum rectissimum et perpulchrum fuisse, nemo dubitauerit. Praecepta dicendi non inutilia putabat, sed in docenda iuuentute iis parce vtendum censebat: admoenebatque assidue suos, ne in iis magnam spem ad bene dicendi ac scribendi facultatem ponerent, sed in exemplis potius accurate cognoscendis, et in exercitationis assiduitate et constantia. Imitationem exemplorum commendabat, non seruillem illam, sed liberalem, quae exemplis bene et assidue cognitis, et ingenii bonitate constaret, h. e. ea, qua ipse vsus esset. Puritatem orationis Latinae laudabat, et pueris in primis sectandam dicebat, cuius aetati ea cura conueniret; ceterum superstitionem morosam improbat, magisque habitum vniuersae orationis curandum, et ad exempla recta fingendum dicebat. Itaque in castigandis et iudicandis vel discipulorum vel aliorum scriptis, quae verba et phrasas, minus acerbus erat, etiam subtimidus, ne reprehenderet, quae idonea auctoritate defendi possent, patiebaturque

turque in eo sibi discentes obloqui. In Scholis non probabat morem singulorum scripta priuatim corrigendi, non praesentibus, qui scripssent. Eum laborem frustra fere infumi, quod plerique vel negligenter inspicere, quae emendata essent, vel rationem et causam emendationis nescirent. Itaque sic instituerat in Schola Thomana, ut in exercitationibus publicis, maiores et prouectiores statim Latine exciperent, quae Germanice proponeret, et audientibus omnibus, quos excitarat, corrigeret, ut inde et alii proficerent, et peccata sua emendarent. Ceterum, dum illos audiebat, modo hunc, modo alium interrogabat, quid ipse scripssisset, vel libros inspiciebat: interdum etiam veluti consilia cum discipulis inibat, de modo recte vel exprimendae sententiae, vel scripti emendandi, ut omnes acueret. Ipsius oratio pura est, elegans, perspicua, et venusta, etiam cum tenuissimas res, ut grammaticas et criticas, tractat: in ceteris, quae aliquem ornatum capiunt, crebra sententiis, acutis, nouis, et, ut res sunt, vel grauibus, vel suauibus, adpersa verborum floribus, non oppleta, leniter profluens, bene vineta et omnibus de causis mire dulcis. Quas ob virtutes, quicquid scripserat, cupidissime legebatur. Nunquam deerat, quod diceret apte ad causam, et ad personas. Ipsae illae praefatiunculae breues in capite Tabularum, quae lectiones Professorum indicarent, semper aliquam bonam et non vulgarem sententiam habebant, aut si hanc, tamen nouo modo tractatam, et hanc ob causam suauitatis commendationem. Mirificum artificium erat in imaginibus personarum pingendis, in quibus etiam pulchritudini reliquae adpersas labeculas ita exprimebat, ut lectores alienos non secus, atque Ennium naeuus in pueri cari articulo, delectarent, nec offenderent cognatos. An orator perfectus fuerit, qualem Cicero fingit, alienum sit quaerere, aut in utramvis partem pronunciare. Si perfectus orator est, qui de omnibus rebus apte dicat, erit ei haec laus non deneganda. Quid enim

non

non apte rebus et personis scripsit? Sin is, qui etiam grandia vel sua natura, vel motu animi, apte possit dicere, iudicandi facultas nulla est in eo, qui sublimis illius orationis, praesertim qua motu animi magno censetur, vsurpandae facultatem nec habuerit, nec habere in illo vitae genere potuerit. Ceterum memini me ex eo audire, sibi orationis illius vsum negatum, quod vox ei apta et latera non contigissent: et illam vehementiorem sententiis, voce, gestu orationem a nostris moribus esse alienam.

Eloquentiae adiuncta erat poetica facultas, quam multis exemplis egregiis probavit peritissimis. Eam autem magis a naturae, lectione poetarum adiutae, bonitate, quam exercitationum assiduitate habebat. Et feliciter ei res procedebat, siue Elegos, siue Odas, siue hexametros scriberet: mansitque ei facultas haec ad annum sexagesimum, quo, vt supra dixi, grauiter decubuit. Nam ab eo morbo ita ipsi exciderat, vt frustra versus conarerer. Sed quod magis quis miretur, paucis ante mortem annis repente rediit. Adeo illa facultas non est in potestate nostra.

Docendi genus non modo perspicuum et accuratum erat, sed etiam suauitate quadam ingenii commendabatur, sine ostentatione doctrinae et lectionis. In enarrandis auctoribus Graecis et Latinis haec spectabat, primum, vt studiosi recte intelligerent verba et sententias: deinde, vt sententiarum et verborum virtutes sentire consuescerent, et gustu elegantiae et pulchritudinis imbuerentur, imbiberentque sensum honesti ac decori: sed nihil magis, quam vt seriem totius orationis perspicerent, modumque rei cuiusque tractandae. Itaque etiam celerius plerumque in interpretando progrediebatur, nec probabat eos, qui in nimis multas et minutas partes in interpretando conciderent v. c. orationem Ciceronis vnā, in singulisque diu haerent per speciem diligentiae, quae nihil praetermitteret,

et in succum et sanguinem discantium conuertere omnia conaretur. Nam ita cum singula diligentius perspicere viderentur tirones, totius perspiciendi facultatem adimi. Eandemque ob causam non probabat interualla plura et longiora fieri lectionum super eodem scriptore, aut eadem oratione: sed eandem rem continuatis horis, et sepositis interea aliis rebus agi volebat; ita breui tempore integras orationes absoluere, vt, qui mediocrem diligentiam adhiberent, totius argumentum, partes omnes, earumque coniunctionem et explicationem tenerent. Eius rei rationem ab eo in praefatione Liuii Lipsiensis accurate expositam cognoscere possunt, qui volunt. Nos quidem et ipsi hanc rationem constanter secuti sumus in Schola Thomana. Per vices, vt hoc vtar, horis antemeridianis ita interpretabamur Orationes et Epistolas Ciceronis, vt vnum et alterum librum epistolarum vno tenore, senis per vnam hebdomadam dierum horis, explicaremus: iis mensis fere vnus spatium absolutis, eodem modo aliquot orationes enarrabamus. Ita vertente anno, cum summa rerum actarum fieret, dimidium certe epistolarum volumen, et sedecim amplius orationes, absolutas constabat. Item cum libros de Officiis proposuissemus, singulos libros vna continuatione, eo quo diximus modo, explicabamus, vt interualla non capitum et paruorum particularum, sed librorum fierent. Itaque qui quatuor aut tres annos vsi erant disciplina nostra, Ciceronem non ex articulo vno et item altero, sed per magna sui parte cognouerant: eamque rationem discipulis nostris plurimum scio et ad intelligendum et ad scribendum profuisse. Licebat autem nobis in illa Schola talibus institutis vti, quod carebamus miseris illis legum vinculis, quibus in aliis Scholis obnoxii sunt etiam boni praeceptores, vt non possint suis institutis vti: et id faciebamus inconsultis iis, qui, de more, Inspectorum nomen ferrent. *Deylingio* memini me hoc narrare, cum plures iam annos illa ratione vsus eram. Cum ei excusare

excusare factum instituerem, ille vero etiam me prudenter fecisse, aiebat. Nam consulendo saepe bona consilia corrumpi. Me vero rectius Inspectoribus omnibus intelligere, certe debere, quid esset vtile iuuentuti.

Sed vt ad *Gesnerum* redeam, in docendo magis curabat ingenia bona, et in quibus studium appareret, quam tarda et ignaua. Si quos cognouerat, vsu, et re aliquoties tentata, nihil proficere, ingenii et voluntatis vitio, eos fere negligebat, ne in iis male periret tempus, quod aliis prodesse posset. Et scio quosdam, cum se viderent negligi, et causam intelligerent, pudore incensos esse ad studium doctrinae, et proficere coepisse. Putabatur etiam interdum subiracundus esse in docendo: nec negabat, se aetate ea, quae feruentior esset natura, in hoc infirmiore fuisse: addebatque per iocum, solatium sibi et aliis iracundioribus in docendo honestum et magnum esse a Cicerone propositum, quod, vt quisque ingeniosior sit, eo iracundius docere dicat (*Rosc. Com. cap. 11.*) Aetate prouectiori, audiui, libenter ac saepe digredi solitum ad rationem praecipienda de moribus, et ad explicandos locos communes ex eo genere, prope in concionum modum. Quae res si minus consilio docendi, at aetatis auctoritati apta fuit, cuius propria est, vt verissime ait Cicero, monendi, cohortandi, adde etiam obiurgandi feueritas et grauitas, quam etiam verbosiozem senectus ipsa fecit, praefertim in eo, qui etiam in verbis exercendis consenuerat.

Scripta eius pleraque, maiora omnia, pertinent ad grammaticam et criticam rationem. Gottingae res scholasticae saepe facultatem dedere aliquid scribendi, in quo magis eloquentiam et ingenium posset ostendere. Memini eum, cum de scribendis libris colloqueremur, optare, vt aliquando scribere posset, in quibus ingenium magis quam diligentia valeret. Nam et iucundius legi, et plures atque etiam optabiliores lectores inuenire, et maiorem laudem parare, cum diligentiam in potestate

omnes haberent, ingenio natura valeremus, et facilius docte, quam ingeniose et venuste scriberetur. Libri autem ii, qui sunt e grammatico et critico genere, hoc est, auctores Graeci et Latini ab ipso curati, profecto sunt eiusmodi, ut disciplinam quandam habeant talium operum recte et salubriter condendorum. Crisis est modesta, seuera et accurata, docta, atque etiam felix. Difficilia et obscura malebat explicare, quam corrigendo ad intelligentiam communem accommodare. Coniecturas ingeniosas laudabat magis, quam probabat: et nihil magis quam dulces illas ingenii illecebras in iudicando cauendum monebat. Nec tamen ingenio, litteris et doctrina diu subacto, nihil tribuebat: quo et ipse non pauca feliciter correxit. Principatum in auctoribus constituendis et interpretandis tribuebat lectioni scriptoris cuiusque assiduae, et vno tenore aliquoties repetitae, per quam ipsius scriptoris ingenium perspiceretur ac prope indueretur. Plerosque hac maxime de causa saepe verum non vidisse, aliena ab mente scriptorum tradidisse, et repugnantia scripsisse, quod talem lectionem neglexissent: de quo in Scriptorum rusticorum praefatione accurate scripsit. Itaque non probabat cunctationes editorum nimias; per quas obliuionem venire et eorum, quae scriptor, et quae interpres ante dixisset. In interpretando et illustrando breuitatem sequebatur, sed quae nihil desiderari pateretur. Itaque non obruebat lectores notis, sed adiuuabat. Nec verba modo curabat, sed vel in primis res. Scriptorum Graecorum bene et eleganter vertendorum nullum aliud pulchrius exemplum extat, ut opinor, quam Luciani interpretatio Latina, quam ab *Hemsterhusio*, Viri Summo, depositam ipse susceperat: adeo pura, elegans, et formae Lucianae retinens est, salua latinitate. In eo autem scriptore etiam hac, opinor, de causa feliciter laborauit, quod eum ab adolescentia studiose legerat, ac paene imbiberat. In hoc ipso primum fere et maxime didicerat, quid ad inueniendum et iudicandum prodesset

esse lectio continens, et totum velut spatium ^{loese} totum decurrens, et feriem rerum vniuersam persequens. Nam hinc venerat ille primum velut gustus Lucianeus, per quem, quid Luciani esset, nec ne, et in libellis vniuersis, et in singulis verbis eleganter discerneret, deinde acumen videndi, quid suo, quid alieno loco esset, vt in Demosthenis Encomio, quod transpositione vnus paginae feliciter primus restituit. Nec alia via primus omnium sensus veros Hippocratici de diaeta libri indagauit, et obscuritate liberauit: protractis in lucem Hippocraticis animabus; in quo tamen etiam sagacitas ingenii et (*ἀντιβία*) diligentia, tum in iudicando, quid intelligas nec ne, tum determinandis notionibus verborum ac rerum profuit. Extrema aetate Orphica diligentius tractauit, iisque emendandis et illustrandis coronidem imponere huic generi operum ac laborum constituerat: quae erat digna tanto ingenio tantaque doctrina materia. Et satis scio, id opus, cui ad absolutionem nihil praeter praefationem deesse audio, dignissimum *Gesneri* nomine, et gloriosum Germaniae fore: in quo etiam Tecum saepe reperies actum, *Celebrimé Rubynkeni*, quem propter ingenium doctrinamque vehementer admirabatur, mea causâ etiam amabat.

Lexicorum vel conficiendorum, vel locupletandorum et emendandorum rationem optime tenuisse, gnauiter vel indoctus vel impudens sit, qui ambigat, aut se simulet ambigere. Farrago quidem Latina, quae a Fabro quodam primum instituta, ad has copias exaggerata est, eius de manibus primum sic prodiit, vt vsibus discientium pariter et docentium videretur sufficere. Et tamen maius opus concepit animo, Thesaurum Latinitatis, ad formam Stephaniani institutum, sed quod iure suo vnus nomine inscripsit. Neque enim aliter Stephaniano labore vsus est, quam pro basi operis sui: ceterum ita correxit, auxit, non modo verbis et formis loquendi, sed etiam explicatione locorum innumerabilium, vt nouum opus haberi posset. Quod nos quidem

dem optime potuimus iudicare, qui opus, ut manu eius exierat, vidimus atque perspeximus. Neque tamen ita perfectum hoc opus vel volebat videri, aut voluerat esse, ut nihil ei ab alio diligentia posset accedere, quod sane imperiti et iniqui sit, ab uno homine postulare. Non ignorabat, id fieri non posse, nisi quis omnes ex ordine auctores Latinos hoc uno consilio legat, ut omnia in locos suos digerat: quod profecto non cadit in unum hominem eius aetatis, quae tali labori satis apta sit. Qui Lexica contemnere videri volebant, et eorum auctores, omninoque de labore hoc, ut contemnendo, nec satis digno hominibus doctioribus, detraherent, quos inter vestrates fuisse quosdam scio, *Rubnkeni Doctissime*, iis non irascebatur ille quidem, ceterum contemnere illorum contemptum, atque etiam ridere magniloquentiam solebat. Recte. Sunt enim fere aut ii, qui id genus laboris recte aestimare nesciunt, aut ipsi hoc contemptu auertere suspicionem volunt, se talibus e libris saepe sua sumere. Est profecto multo facilius, minorisque doctrinae, in uno, aut aliquot scriptoribus Latinis, de verbis et de phrasibus, quibus velis ac possis, aliquid, vel explicandi, vel illustrandi causa, afferre in medium, quam omnes Latinitatis copias recensere, ubi nullam partem praetermittere intactam licet. Et si notis illorum contemptorum detrahere velles, quae ad Lexicon pertineant, aut e Lexicis, si non aperte, ac callide, et artificio quodam, sumta sint, quae reliqui summa foret? Sed de ea re ipse dixit, tum in Thesauri sui praefatione, tum in ea, quam Reiherriano scripsit, qua etiam non leuiter offensus scio aliquem vestratium; siue ita sibi conscius erat, ut ad se traheret, quae ibi in hanc sententiam dicta repererat, siue quis, ut mihi narrari memini, ex hac urbe ad eum miserat plagulam illam, et in eum scripta esse persuaferat, quae in eam partem dicta essent. Sed haec de ingenio *Gesneri*, doctrina, et meritis in literas, dicta sunt: ad animum eius moresque veniamus: quae pars etiam pulchrior et iucundior, nisi vehementer fallor, reperietur.

Initium

Initium facianus a religionis reuerentia et amore atque pietate in Deum. Et religionem quidem tanti faciebat, in eaque tantum hominis bonum esse censebat, vt generis humani communes hostes iudicaret, et propterea odio acerrimo dignos, qui eam eripere hominibus, aut eius dignitatem labefactare conarentur. Ipse veritatem Christianae religionis et praestantiam sensu magis et experientia, quam subtilitate demonstrandi, se cognouisse dicebat, praesertim in periculosis morbis, cum vitae finis adesse videretur: non quo plane contemneret demonstrationes a viris doctis tentatas, sed quod eas aliis magis, quam demonstratori prodesse, magisque ad alliciendos animos, quam ad certam persuasionem valere, *πληροφωρίαν* illam *πίστεως*, rerum humanarum et mortis ipsius victricem, ab sensu a Spiritu S. impresso venire existimaret. Pietas in Deum erat integra, nulla ostentatione fucata, factis magis quam specie et verbis se proferens, totiusque vitae moderatione et aequitate. Nam neque in rebus secundis, quae ei per vitam prope vniuersam contingere, efferebatur, neque in aduersis ita deprimebatur, vt se ad aequitatem animi attollere non posset. In periculis, quae imminebant Gotingae, antequam iterum caperetur ab hostibus, consuefecerat animum, meliora sperare, fretus prouidentia diuina: cum secus euenisset, ferre, quae accidissent. Eximere spem conantibus, *interea*, respondebat, *vsura fruamur!* Per totum tempus, quod inde capta iterum vrbe, inter communia et magna incommoda, quae per obsidionem superioris hiemis premebant urbem, exactum est, in literis ad me suis nihil admodum questus est, sed omnia tolerabilia narravit. Haec aequitas et constantia esse non potest, nisi a vera pietate in Deum, quae et munit animum aduersus acerbiteriam sensus, eumque lenit et extinguit, et animum reuerenter submittere voluntati diuinae docet. Audiui in principiis rerum Gotingensium, nondum constitutis omnibus, ei irasci solitos, qui multa sibi deesse quererentur, cum ipse nihil sibi deesse diceret. Nempe eadem ipsi, quae aliis deerant, fortasse etiam plura, vt qui a Lipsiae copiis venerat, sed animus aequus

E

ei

ei non deerat, qui se flectere et aptare rebus posset, non res sibi parere vellet, insuetas imperii humani, nec audientes cupiditatum humanarum vota. Pulcherrimum dictum est, quomodo tulerit acerbissimum casum vxoris optimaе, quacum tot annos vixerat, cuiusque auxilio in illa valetudinis infirmitate maxime indigebat. *Recepi me*, paucis diebus post ad me scripsit, *ab animi confusione, quam adpectus moribundae et mortuae et pompa mortis offuderat. Melius erat me destitui, quam ipsam, cum alterutrum destitui necesse esset.*

Nec fortunae magis aequus erat, quam hominibus. Suum cuique reddere iudicio suo, etiam cum corollario: nemini inuidere fortunam, omnium minime laudem et gloriam. Immo faebat ingeniis, saepe supra, quam digna essent, et ab illa, quam dixi, aequitate, et ab studio hominum vel iuuantorum laude sua, vel incendendorum. Itaque etiam peccatis et erroribus facilis erat, tegebatque magis et dissimulabat, quam aperiebat aut exprobrabat. Solos hos non satis ferebat, qui ad inscitiam adiungerent impudentiam, et ostentarent doctrinam, in qua ne mediocritatem quidem attigissent. Fatebatur, eam sibi indignationem commoueri a memoria fraudis, quae sibi aliquoties ab tali impudentia et ostentatione oblata esset. Erat autem haec indignatio eiusmodi, quae ultra verba non procederet, eaque modo apud ipsos, corrigendi causa, aut inter amicos, expromebatur. In scriptis neminem vnquam ob talem aliquam causam asperius tractauit, praeter vnum *Helladium*, cuius impudentiam in Miscellaneis Lipsiensibus prioribus acri sale perfricuit. Et aliquoties eum audiui optare, vt sibi illud iuuenilis acrimoniae ac prope lasciuiae, opusculum reuocare liceret: quod optatum, nisi fallor, etiam scripto prodidit.

Par aequitas erat aduersus eos, a quorum sententiis discreparet sua, nec modo in consiliis capiendis, sed etiam in communibus literis, nec vidi, qui facilius, vbi veritas ab se non staret, in alterius sententiam flecteretur: quippe non se, sed veritatem spectabat. Atque etiam, cum in disputatorem, quamuis falsum defen-

defenderet, tamen pertinacem inciderat, aliquoties tentata correctione, vbi nihil proficiebat, cedere se simulabat, eo vultu, vt ille stultus etiam se vicisse gauderet: quam laetitiam se nemini inuidere dicebat. Cauebat tamen, ne posthaec tali disputationi se immittere necesse haberet. Ac scio fuisse, quocum de interpretationibus et emendationibus locorum difficultium sermones conferre omni modo fugeret.

A quibus vero durius ipse tractatus erat in hoc genere, iis nunquam acerbe rescripsit. Non tulerat *Petrus Burmannus* dissensum eius in locis Quintilianeis. Itaque in Lucaniis notis aliquoties, vt scis, *Ruhnkeni Doctissime*, vehementius rescripserat. Quid *Gesnerus*? Nihil nisi leniter questus est super iniuria apud *Ruckerum*, Ictum, *Burmanni* collegam; a quo facillime exoratus est, vt parceret seni, quem nimio plus adfligeret morbus grauissimus. *Pontederæ* morosas et suspicaces iniurias magis, quam querelas, quomodo exceperit, omni vltione praetermissa, veras et lenes querelas atrocibus reponens, (*praef. Luciani*) non ignoras. Nihil dico de *Menkenio*, qui, nulla iniuria accepta, corporis magis, vt putabam, quam animi morbo incensus, in eum effuderat aliquid bilis vitiosae: ei nihil pro ista acerbitate reddidit, nisi *Programma de ministratoribus criminum (Bolzendrebern)* quo nomine ab illo appellatus erat, sed ne verbo quidem laeso *Menkenio*. Ita hoc paene lusu res transmissa est. Quotusquisque ad hanc sapientiam et aequitatem animi se peruenisse vere potest dicere? Sed maius etiam fecit in *Popeuicio*, a quo *Thesaurus Latinitatis* pari inscitia et acerbitate reprehensus erat in libro, quem de *Mari* inscripserat. Vis scire, *mi Ruhnkeni*, qua de causa? Nempe in *Lexico* eo, quod non Germanis solis aut maxime scripserat, in quo non magis verbum Germanicum esse voluerat, quam editores Britannici Anglicanum, aut *Stephanus* quondam Francicum, in eo igitur nominibus Latinis plantarum, animalium, arborum, nomina vera Germanorum non addiderat. Magnum crimen et dignum istis tragœdiis! Et laudauit contra *Fabrianum Lexicon*, quod ipse *Gesne-*

rus bis totum recensuerat, vt facile fuisset omnia in nouum Thesaurum vocabula Germanica transferre, si consilium tulisset. Sed ille siue nimio linguae patriae amore et studio, quod etiam, cum paullo post editum librum hic esset, mulierculae interdum ridebant, ablatus, siue, vt tum fama ferebat, ab obtrectatoribus *Gesneri* Lipsiensibus inductus in hanc fraudem erat. Cuius famae fidem tum mihi facere videbatur, quod satis sciebam, vnum ex istis homini cuidam obscuro et famelico, qui redemptori scriptorum rusticorum, nescio qua de causa, iratus, iactarat, se in corrigendis speciminibus typographicis fustulisse multa peccata Grammatica notarum, ei igitur pecuniam obtulisse, vt ea scripto vulgaret. Haec propterea scripsi, vt intelligerent homines inuidi et maligni, artes has minutas et obscuras non in obscuro esse, sed cum contemptu et infamia sua patefieri, post mortem etiam proferri. Sed *Gesnerus*, vt ad eum redeamus, adeo non aegre tulit iniuriam, vt etiam auctor esset homini conficiendi nomenclatoris herbarum, arborum, piscium etc. Latino-Germanici, cum accuratis rerum ipsarum explicationibus, quales historiae naturalis periti desiderarent, eique in ea re quicquid opis ferre posset, polliceretur, si Gottingam venire, et ibi hoc agere velle.

Haec autem tanta lenitas et mansuetudo non a lentitudine naturali et negligentia famae venerat, nec ab assuetudine iniuriarum excipiendarum, quae callum obducit paullatim, sed ab inductione animi, quae sola constantiam dignam Philosopho et Christiano adfert. Inerat enim natura teneritas quaedam et mollitudo animi in vtramque partem, vt acri sensu et beneficiorum et iniuriarum moueretur. Ea conseruata et aucta erat perpetua indulgentia, qua summi eum viri constanter fouerant multos per annos. Itaque ab initio, quod ipse mihi fatebatur, vehementius mouebatur, cum ei aliquid accidisset, quod non deberet, isque morsus animi ipso vultu se prodebat. Sed ille, id quod animaduertenti obseruare licebat, omni ope sorbebat dolorem, et animum cogebat concoquere, in principiis quidem non sine incommodo valetudinis, paullatim sine noxa et magna cum
con-

constantia: quam cum ab aliis, tum a *Brendelio*, eruditissimo et celeberrimo medico Gottingensi, audiui praedicari, cum ille paullo post grauem *Gesneri* morbum, de quo ante dixi, aliquot dies in hac vrbe commoraretur, et multum esset mecum. Et enim nihil aliud magis, aiebat, se mirari in *Gesnero*, quam lenitatem et patientiam in ferendo tali dolore. Incredibile esse dictu, quae ille et quanta cum constantia et aequitate interdum in Consilio publico a collegis quibusdam audierit. Nec vero ita opprimebat dolorem, vt memoriam retineret, et, se retinere, per occasionem, dictis factisue ostenderet. Etiam cum repentino aliquo et non prouiso dolore opprimebatur, tamen statim colligebat se, atque et ad ignoscendum paratus erat, et vero etiam ad amicitiam iungendam, si quis vellet.

Neque enim prouisorem aut aptiorem ad amicitias hominem vidi, vel natura et ingenio, vel animo et moribus. Qui tam libenter loqueretur cum mortuis, quorum delectum coetum domi, pulcherrimum concilium in bibliotheca publica habebat, tamen non minus libenter, vel coram, vel per literas, agebat cum viuis. Omnium hominum erat: nemo ab eius aditu, consuetudine, sermone excludebatur. Et poterat cum omnibus, apte ad personam cuiusque, sermocinari, vt supra praedicaui. Alliciebat autem ad se omne genus hominum meliorum doctrinae suae et humanitatis fama, capiebatque adeuntes ac colloquentes sermonum copia, vtilitate, varietate, comitate, atque etiam, cum personae, res ac tempus paterentur, amoenitate. Nihil in eo arrogantiae aut fastidii erat, vel aduersus eos, quibuscum esset, vel de quibus sermo incideret: de nemine detrahere, extollere etiam supra veritatem, seque demittere infra aequales aut minores vel ordine, vel ingenio et doctrina. In lectione paene infinita, etiam scriptores recentioris aetatis Francicos, Britannicos, Italicos, Germanicos complexus erat. Itaque non modo de his quoque sermones serere poterat, sed etiam refertus erat copia rerum, factorum, dictorum, quibus commemorandis exhilararet confabulatores. Et ipse acute mouebatur in iocando. Erat

E 3

autem

autem genus iocandi liberale, venustum, hilare, inter eruditos etiam doctum. Quo minus mirandum, si, vt priora tempora praetermittam, quoad Gottingae vixit, etiam ab illustrissimis hominibus, et exquisita elegantia excultis, eius consuetudo expetita fuit. Duces quidem Francici, qui Gottingae per hoc bellum praesidiis praefuere, omnes eius consuetudine libenter sunt vsi, saepeque ad eum visendum colloquendi causa ita venere, vt eum in medijs studiis literarum opprimerent, et de rebus iis, in quibus tractandis eum reperissent, cum eo differerent. *Dux* autem *Noui Castris*, cum Regi Comes Gottingae esset ante plures annos, cum nullo alio plures sermones miscuit, eum omnium maxime humanitate sua est complexus.

Sed vt haec sint ad amicitias conciliandas et sustentandas efficacissima, tamen sunt modo, vt ita dicam, voluptaria et condimenta amicitiarum. Illa vero maiora, sanctiora, et salubriora, fides, integritas, iuuandi verissima voluptas, et acerrimum studium, constantia denique, pariter reperiebantur. Quae sunt labefactandarum aut dissoluendarum amicitiarum, suspiciones, inuidiae, leuitates, longissime aberant. A suspicionibus non modo in amicos, sed etiam alios, adeo alienus erat, vt etiam saepe deciperetur; a quibus non putarat, opusque haberet admonitionibus amicorum, vt caueret. Sed malebat in hanc partem cum aliquo incommodo suo ac dolore decipi, quam in alteram cum iniuria aduersus innocuos, et nimis bonus videri, quam maligne cautus.

Nihil illo officiosius non modo in amicitias, sed aduersus omnes. Et officium, id quod multis locis et in multis hominibus intellexi, ita praestabat, vt appareret, eum gaudere officio, et in eo fructum amicitiae ponere. Nec quemquam eius auxilium in vlla re frustra expetisse, scio, cuius facultatem haberet. Interdum non optima gratia referebatur: nec tamen poenitebat. Ipse autem quicquid ei vel a maioribus beneficii, vel ab amicis et aequalibus et minoribus officii, tributum esset, ita accipiebat, vt etiam gratia augeret, memoria perpetua prosequeretur, et in beneficio accepto poneret, si remunerandi occasio oblata esset ab iis, quibus deberet.

In

In suos indulgentia mirifica erat, sed innoxia, et quae officii grauitate salubriter temperaretur. Itaque liberi auctoritatem eius ita reueriebantur, vt metus omnis abesset, cum patre vna inque conspectu eius esse, omnia, quae vellet, quaeque velle coniiicerent, facere gauderent. Ex institutis paternae disciplinae non alienum sit hoc commemorare, quod ab infantia ita consuefecerat filiam pariter ac filium, vt secum Latine omnia loquerentur, ad cuius rei facultatem ipse eos adduxerat non praeceptorum seueritate, et scholis habendis, sed vsus lenitate, et artificijs, lusus quam disciplinae similioribus. Idemque in nepte ex filia et instituisse et perfecisse audiui.

Consuetudo vitae domesticae haec erat. Dormiebat ad horam sextam, nisi qua necessitas citius surgere iuberet: somnum petebat ab hora decima: aliter vix satis ad labores vigeat. A prandio residens in solio exspectabat somnum, qui ei paratus et perofficiosus aderat, sed, vt humani salutatores negotiosorum hominum solent, vix vltra horae quadrantem manebat: et tamen plane recreatus surgebat. Negabat, se sine hac refectione satis alacrem ad reliquam diei partem esse. A coena, quam tenuem et parcam sumebat, in museum pergebat, studiisque doctrinae, vel epistolis scribendis, ad horam decimam vacabat. Id tempus, quod sine interpellationibus exigere licebat, in primis carum habebat, idque sibi eripi non libenter patiebatur. Miraberis, *Rubrikeni Optime*, quomodo in hac vitae consuetudine, quam ab initio vsque ad extremum tenuit, inter tot labores docendi, negotia alia publica, interpellationes crebras adeuntium, curas rerum domesticarum, cum etiam epistolas saepe et ad multos scriberet, immo ad omnes, a quibus per literas compellatus esset, quomodo tantas doctrinae copias congerere, tot libris conficiendis ac scriptionibus alijs sufficere potuerit. Sed sibi vicariam temporis longioris adsciuerat mirificam et diligentissimam dispensationem diei, quae nullam mirabilem alacritatem facilitatemque agendi, de qua etiam supra commemoravi, magisque ingenij parati felicitate, et consuetudinis efficacia, quam laboris contentione valebat. Ea porro alacritas per omnem diem aequabiliter vigeat, et ad somni capiendi horam statam perferebatur, magisque adsuesactione, quam lassitudine lectum, cum hora venerat, petebat: in quem cum se vix coniecerat, quamquam sine fatigatione, tamen mox obdormiscebat, et ad horam, quam diximus, sine interuallis vigiliarum, placide somnum continuabat.

Cor-

Corporis species, in statura iusta, plurimum dignitatis habebat; eaque, ut audio, ad extremum salva permanfit. Oris lineamenta bene expressa sunt in imagine ea, quae caput Thesauri ornat, nisi quod artifex, dum radio fingere vultum ad comitatem et hilaritatem tentat, siue illa pictoris culpa fuit, irridenti similiorem fecit: quo nomine *Geretium*, de quo supra dixi, apud me in dignari memini. Erat enim in vultu plurimum grauitatis, sed quae a tristitia longe abesset, et temperaretur comitate. In sermone cum amicis, et aduentibus visendi causa, hilaritatis etiam aliquid accedebat, quo facile caperet animos hominum. Pronunciabat perspicue, presse tamen, et cum aliqua gratia. In incessu, gestu et omni motu corporis, ingenii illa et animi alacritas, de qua ante dixi, perspiciebatur. Nec ea destituta est a corpore, statim post grauiorem illum morbum; paulatim tamen aliquid languoris trahere videbatur.

Alacritas et vigor ingenii ne moribundum quidem defecit, multo minus tranquillitas et aequitas animi. In ipso lecto fatali circumfusum fuisse libris, et legisse aliquid, aut scripsisse, constat. Nec Orphica aberant. Ad extremum medici per familiarem quendam ei denunciarunt, vitae finem haud procul abesse. Qua denunciatione audita, *bene habet*, inquit. *Quae cum Deo agenda sum discedentibus a vita, non ad hoc tempus distuli. Et meis mandata dedi pleraque. Ergo cetera expediamus.* Atque ita fecit: biduumque proximum, sine vlla trepidatione, inter placida et tranquilla omnia, exegit, ipso oris habitu et sermonum omnium constantia tranquillitatem pectoris approbante. In sermonibus ipsis omnia digna viro vere Christiano, et qui sapientiam diuinam et humanam tot per annos exercuisset: in quibus et ipsis placide defecit. Ita qui totam prope vitam voce, literis, factis docendo consumpsit, etiam finem vitae habuit, in quo esset disciplina pulcherrima mortis bene obeundae, nec minus gloriae apud posteritatem habitura, quam cetera ingenii, animi ac vitae bonis, quoad literis et sapientiae et virtuti honos suus constabit, habebunt.

Verusne fui, *Rubkeni Praestantissime*, cum in principio dicere, quomodo affectus ab hac lectione discessurus esses? Vt cunque sit, ea certe, quae de *Gesnero* dixi, verissime a me dicta sunt, nec quicquam verius possum dicere, quam, me memoriam viri ad finem vitae summa cum pietate conseruaturam, eaque mihi nihil in rebus humanis carius et iucundius futurum. Vale! Scripsi Lipsiae die XXIV. Martii, a. C. ciccxcclxii.

Pag. 4. l. 12. leg. tantam. p. 6. l. 23. pro ex leg. eo. p. 10. l. 31. leg. innumerabilis. p. 29. l. 20. pro Quare leg. Quae. p. 31. l. 1. post spatium pro totum leg. saepe.

abe-
nen-
e, nisi
rica-
ecit :
emi-
sticia
icis,
quo
resse
rpo-
atur.
nor-

ecit,
i cir-
Nec
dam
atio-
lenti-
que.
num,
ipso
ecto-
istia-
exer-
e vi-
e ha-
e, nec
ani-
suus

dice-
nque
quic-
vitae
ebus
e die

f. p. 29.
de. III

Ca 781 m

ULB Halle

3

005 369 061

12

IO. AVGVSTI ERNESTI
NARRATIO

DE
IO. MATTHIA GESNERO

AD
DAVIDEM RVHNKENIVM V.C.

LIPSIÆ
LITTERIS VIDVÆ LANGENHEMIAE.

Ca 781

1762

Gary

Gary